

Ontwikkelingslijnen binnen Daltononderwijs

Wanneer ben je een goede Daltonleerkracht, wanneer een goede Daltonschool? Wanneer ben je het bordje Dalton nog waardig en wanneer niet meer? Waar ligt de grens? Met die vragen worstelen veel leerkrachten op Daltonscholen, maar ook directies, bezoekers en zelfs de NDV (Nederlandse Dalton Vereniging).

Toen op de Pabo van Saxion Hogeschool IJsselland in Deventer vorig jaar een vernieuwde opleiding tot Daltonleerkracht opgezet werd, is een kader ontwikkeld om antwoord te geven op deze vragen. Dit kader, in eerste instantie bedoeld als opleidingskader voor studenten en voor nascholing, kan er in belangrijke mate toe bijdragen dat de Daltonbeweging vat krijgt op haar uniciteit en eigenheid. In dit artikel willen we het kader schetsen.

H

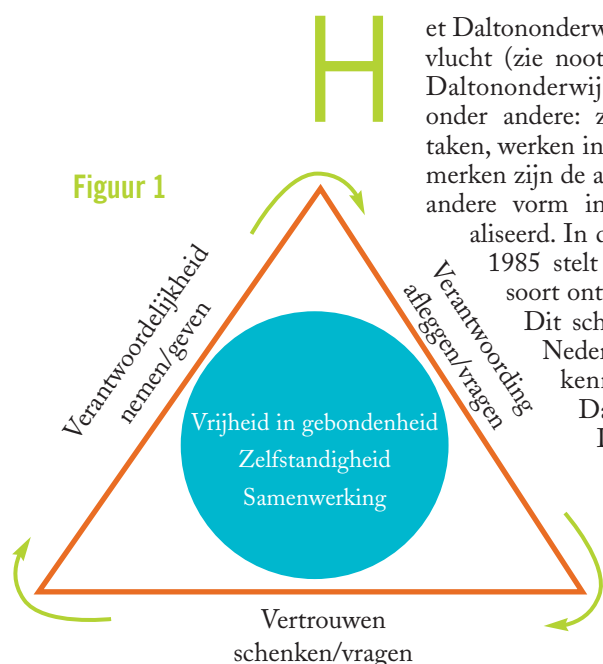
et Daltononderwijs neemt in Nederland een grote vlucht (zie noot 1). Opvallende kenmerken van Daltononderwijs voor de buitenstaander zijn onder andere: zelfstandig werken, werken met taken, werken in groepjes, etc. Veel van deze kenmerken zijn de afgelopen twintig jaar in de een of andere vorm in vrijwel elke basisschool gerealiseerd. In de Wet op het basisonderwijs van 1985 stelt de wetgever zelfs eisen aan dit soort ontwikkelingen.

Dit schetst direct het dilemma voor de Nederlandse Dalton Vereniging: wat kenmerkt eigenlijk een Daltonschool? Hoe kan een Daltonschool zich profileren? Wat is de 'meerwaarde' van Dalton?

nieuw beleid is het toepassen van de ideeën van Helen Parkhurst in de hedendaagse leertheorieën en de hoofdkenmerken van de onderwijsinnovaties.' Hierbij worden de uitgangspunten voor Dalton in figuur 1 weergegeven.

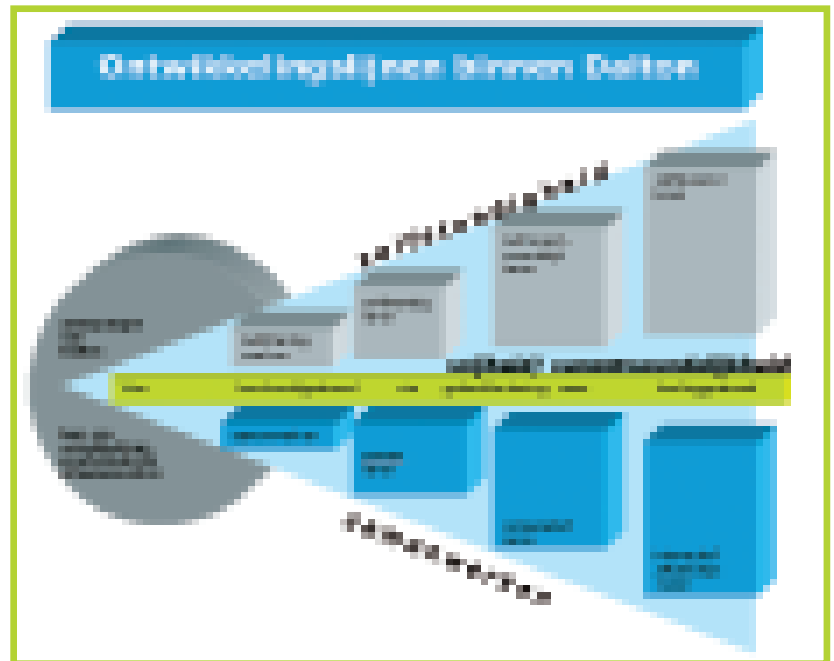
Op een Daltonschool zijn de Daltonprincipes zelfstandigheid, vrijheid en samenwerken geïntegreerd in een grondhouding, oftewel *a way of life*. Een grondhouding die gebaseerd is op de antropologie, maatschappij- en mensvisie zoals bedoeld door Helen Parkhurst: een grondhouding, gericht op de mens, die initiatief neemt, proactief is, verantwoordelijkheid

Figuur 1

De NDV formuleert op haar site www.dalton.nl: 'Uitgangspunt voor

Figuur 2

neemt en verantwoording vraagt en aflegt: een 'mens zonder vrees'.

NAAR EEN ONTWIKKELINGSMODEL

In bovenstaand model staan de kenmerken van Dalton helder aangegeven. Het model geeft vooral een beschrijving van de principes die een school tot Daltonschool maken. De NDV geeft op haar website aan veel belang te hechten aan de ontwikkeling vanuit de Daltonprincipes van een doorgaande lijn van 'een leven lang leren/ontwikkelen'. Men legt daarbij de nadruk op 'laboratory learning: een oefenplaats bieden voor de lerende, de zich ontwikkelende persoon.'

Ook een Daltonschool borduurt hierop voort als 'een lerende organisatie, die zich continu ontwikkelt.' Bij een dergelijke doelstelling past een meer ontwikkelingsgericht model.

In overleg met de NDV heeft DaltonDeventer het probleem van de profilering van Dalton centraal gesteld. In het verlengde hiervan werd literatuurstudie gedaan naar de roots van Dalton (zie noot 2 en 3). Tevens werd een model in de steigers gezet, waarmee de ontwikkeling van een Daltonschool beschreven kan worden en op basis waarvan ook ontwikkelingsdoelen geformuleerd kunnen worden.

DE ROOTS

Daltononderwijs is een van de richtingen in de Reformpedagogiek. Wat alle Reformpedagogen gemeenschappelijk hebben is dat er over de inrichting van onderwijs nagedacht is vanuit een eigen mens- en maatschappijvisie en vanuit een (leer)psychologische visie op kinderlijke ontwikkeling en leren.

Daltononderwijs heeft geen vaste structuur, zoals bijvoorbeeld Montessori dat kent met haar 'methode'. Parkhurst noemt Dalton een *influence* waar veel verschillende uitingen mogelijk zijn. Maar toch, om Daltononderwijs te kunnen profileren ten opzichte van andere vormen van onderwijs, moet het helder zijn waartoe we kinderen opvoeden en opleiden en hoe we dat onderwijs gestalte geven.

Parkhurst sloot in haar mens- en maatschappijvisie aan bij Dewey die sprak over de democratische mens. In zijn visie op democratie dacht Dewey niet zozeer aan het eens in de vier jaar stemmen voor een regering, maar veel meer aan een mens die zijn verantwoordelijkheid nam in de samenleving. Het ging om een grote mate van zelfvertrouwen en het tonen van lef om te werken aan een democratische wereld. In de woorden van Helen Parkhurst: 'mensen zonder vrees'. In haar ogen zou leren moeten gaan om échte ervaringen, gericht moeten zijn op begrijpen en georganiseerd moeten zijn vanuit een zinvolle taak: Het 'Dalton Laboratory Plan' in zijn meest essentiële betekenis.

Bij de eerste initiatieven om een Daltonschool in Nederland te starten, was professor Kohnstamm betrokken. Zijn visie op met name de cognitieve ontwikkeling van kinderen klinkt tegenwoordig

verrassend modern. Er zijn directe relaties te leggen met het constructivisme, een richting in de leerpsychologie, die ervan uitgaat dat kinderen hun eigen betekenissen 'construeren'.

Vanuit de hierboven genoemde antropologische visie en recente leerpsychologische uitgangspunten willen we naar de praktijk van Daltononderwijs kijken. Op basis van deze visie worden ontwikkelingslijnen geformuleerd. Deze ontwikkelingslijnen worden in de Daltonpraktijk geoperationaliseerd in de drie Daltonprincipes vrijheid/verantwoordelijkheid, zelfstandigheid, en samenwerken. Juist op basis van de achterliggende visies kunnen Daltonscholen een eigen specifieke invulling geven aan vrijheid/verantwoordelijkheid, zelfstandigheid en samenwerken.

Daltonscholen hebben dus de fundamentele opdracht zich te profileren door de *mate* waarin aan deze principes invulling gegeven wordt vanuit antropologie en leerpsychologische inzichten. Voor deze doelstelling is een meer dynamisch ontwikkelingsmodel nodig.

DYNAMISCH ONTWIKKELINGSMODEL

Het door *DaltonDeventer* ontwikkelde model (zie figuur 2) brengt duidelijk in beeld hoe vanuit de antropologie van Dalton en actuele inzichten in pedagogiek, didactiek, leerpsychologie de basisprincipes zelfstandigheid, vrijheid/verantwoordelijkheid en samenwerken op verschillende niveaus uitgewerkt kunnen worden.

In dit artikel beperken we ons tot het uitwerken van de drie basisprincipes naar verschillende niveaus in onderstaand model. Daarbij hebben we voor elk van de principes een fasering ontworpen in de vorm van een ontwikkelingslijn.

Hierna worden de fasen van de ontwikkelingslijnen globaal beschreven. *DaltonDeventer* is bezig deze verschillende fasen verder uit te werken en dit vervolgens te koppelen aan concreet waarneembare aspecten. Samen met mensen uit het Daltonveld wordt hier verder inhoud aan gegeven.

Ontwikkelingslijn Vrijheid/verantwoordelijkheid

Docentgestuurd

Het gaat hierbij nog sterk om leerkrachtgestuurd werken. Kinderen dragen slechts weinig verantwoordelijkheid voor hun eigen leerproces. Kinderen mogen de volgorde van taken kiezen. De leerkracht bepaalt de taak.

Gedeelde sturing

Hier is sprake van een vrij breed scala aan mogelijkheden. In een

begin van gedeelde sturing gaat het bijvoorbeeld om werkvormen waarbij de leerkracht alternatieven aandraagt, waaruit gekozen kan worden. Er zijn verplichte en keuzeonderdelen. In een later stadium volgen dan activiteiten waarbij de leerling in sterke mate keuzemogelijkheden heeft in het bepalen waaraan, hoe en met wie er gewerkt wordt.

Leerlinggestuurd

De leerling is 'eigenaar' van het eigen leerproces. De leerling weet wat hij wil leren en neemt voor zijn eigen leerproces het initiatief. De leerkracht is op afstand en is begeleider. De leerling vraagt verantwoordelijkheid (vrijheid) en legt ook zelf verantwoording af over zijn keuzes. Kortom, hij ontwikkelt zich tot 'democratisch burger'.

Op langere termijn zal aan deze ontwikkeling ook een reflectie gekoppeld worden. Wie weet past daar dan ook een portfolio voor de basisschoolleerling in.

Ontwikkelingslijn Zelfstandigheid

Zelfstandig werken

Het gaat hierbij om het creëren van situaties waarbij leerlingen leren omgaan met uitgestelde aandacht. Er wordt gewerkt met een teken van zelfstandig werken. De leerkracht hanteert planmatig de principes van zelfstandig leren. Het betreft hier vooral productietaken zoals het maken van een werkstuk, het afmaken van vooraf opgelegde opgaven.

Zelfstandig leren

De leerling draagt zelf verantwoordelijkheid voor de manier waarop hij kennis verwerft, zijn taken indeelt, hoe hij omgaat met zijn spanningsboog, etc. De taken zelf liggen nog vast.

Zelfverantwoordelijk leren

Het gaat hierbij om leersituaties waarin leerlingen *zelfsturend* bezig zijn. De leerling leert zichzelf al doelen te stellen ten aanzien van ambitieniveau en het gewenste eindresultaat. Hij maakt keuzes over hoe hij deze doelen wil bereiken. De leerstof wordt nog goeddeels door de docent aangereikt.

Zelfsturend leren

Het gaat hierbij om situaties waarbij de leerling zelf de inhoud en de werkwijze bepaalt en de vrijheid heeft om initiatieven te nemen die noodzakelijk zijn voor het eigen leerproces.

Ontwikkelingslijn Samenwerken

Samenwerken

Hierbij is het samenwerken nog vooral doel en nog geen middel. Er is nog geen sprake van taakdifferentiatie. De taak ligt vooraf vast. Sociale doelstellingen staan hierbij centraal.

Samen leren

Het gaat hierbij om het creëren van situaties waarbij leerlingen van en met elkaar leren. De vorm wordt nog sterk gestructureerd door de taak of door de leerkracht. Een mooi voorbeeld is bijvoorbeeld de werkvorm 'check in duo's': de leerlingen beantwoorden een aantal gesloten vragen eerst individueel, vervolgens wordt via vergelijken, overleggen, opzoeken met een (schouder)maatje bepaald wat het goede antwoord moet zijn. Elke leerling kan het antwoord vervolgens beargumenteren.

Coöperatief leren

Het gaat hierbij om open leersituaties waarin leerlingen van en met elkaar leren en/of een bijdrage leveren aan elkaars leerproces. Een werkvorm als 'expertgroepen' is een mooie illustratie van deze fase. De leerlingen werken in basisgroepjes aan eenzelfde probleem. In de fase van informatie zoeken worden de leerlingen uit de basisgroepen verdeeld in expertgroepen die een bepaald aspect van het probleem diepgaand onderzoeken. De zo verworven kennis wordt door de 'expert' vervolgens in de eigen basisgroep ingebracht om bij te dragen aan de kennis van de andere groepsleden en de oplossing van het probleem.

Interactief afhankelijk leren

Hier is sprake van interactief, wederzijds afhankelijk leren in groepen. De leerlingen nemen zelf het initiatief om samen te werken. Ze zijn

op de hoogte van elkaars expertise en willen elkaars kwaliteiten inzetten om in een gezamenlijk leerproces tot een gemeenschappelijk leerproduct te komen.

ONTWIKKELINGSPROFIEL

Uiteraard hebben de drie onderscheiden ontwikkelingslijnen ook onderling verband. Een bepaald niveau van de een impliceert een minimumniveau van de andere Daltonprincipes. Met bovenstaand model kan een school zo haar eigen Daltongehalte en haar ontwikkeling in beeld brengen. Een Daltonschoon is dan na de eerste certificering niet klaar! Dalton staat voor dynamiek, voor gestaag verder werken aan ontwikkeling. Een Daltonschoon is een school in beweging, een school in ontwikkeling. Een richting voor deze ontwikkeling kan in het model helder worden aangegeven. Het is aan de school zelf het ambitieniveau en de bijbehorende invulling te bepalen. Elke school bepaalt derhalve zelf haar grenzen in de mate waarin principes van zelfstandigheid, vrijheid/verantwoordelijkheid en samenwerken gestalte krijgen. Het is dan ook zeker niet zo dat het verder naar rechts schuiven in het schema voor elke school een optimale of realistische doelstelling is. Het is Dalton eigen, dat scholen daarbij keuzes maken en die keuzes ook kunnen verantwoorden en uitdragen: *'Dalton is an influence, no method!*

De auteurs zijn werkzaam bij DaltonDeventer en Saxion Hogeschool IJselland in Deventer.

BRONNEN

- 1 Zie www.dalton.nl
Per 17 nov 2004 zijn 226 basisscholen lid van de NDV, 18 scholen voor voortgezet onderwijs en 16 hbo-instellingen.
- 2 Opvoeden volgens het Daltonplan, 1922, Parkhurst, vert. W. de Jong.
- 3 Parkhurst, De rechten van het kind Uit: Parkhurst, *De wereld van het kind*.
- 4 www.daltondeventer.nl

Contact?

Hans Wolthuis
DaltonDeventer
Saxion Hogeschool IJselland
Postbus 501, 7400 AM Deventer
h.j.a.m.wolthuis@saxion.nl
<http://www.daltondeventer.nl>